

Klasa: UP/I-612-08/07-06/0445
Ur. broj: 532-04-02-02/2-07-2
Zagreb, 24. siječnja 2008.

Ministarstvo kulture na temelju članka 12. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara („Narodne novine“ br. 69/99, 151/03 i 157/03) i članka 9. Pravilnika o registru kulturnih dobara Republike Hrvatske („Narodne novine“ br. 37/01), donosi

R J E Š E N J E

1.

Utvrđuje se da **govor i toponimija sela Vidonje** ima svojstvo nematerijalnog kulturnog dobra u smislu članka 9. stavka 1. alineja 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

2.

Za kulturno dobro iz točke 1. ovog rješenja utvrđuje se slijedeći sustav mjera zaštite:

- promicati funkciju i značaj dobra u društvu, te uključiti zaštitu dobra u programe planiranja;
- osigurati održivost dobra kroz izobrazbu, identificiranje, dokumentiranje, znanstveno istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje, povećanje vrijednosti, mogućnost prenošenja tradicije nasljednicima putem formalnog i neformalnog obrazovanja, te revitalizaciju napuštenih segmenata dobra;
- senzibilizirati javnost i podupirati zaštitu i očuvanje dobra identifikacijom procesa globalizacije i društvene preobrazbe kako bi se izbjegla opasnost nestajanja, uništenja ili komercijalizacije dobra, a potaklo zbližavanje i snošljivost među ljudima;
- potaknuti izradu zavičajnog rječnika i gramatike;
- uključiti njegovanje materinskog govora u nastavne planove i programe osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja.

Nositelj dobra dužan je provoditi mjere zaštite radi njegova očuvanja, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svim propisima koji se odnose na kulturna dobra, pridržavajući se njegove povijesno-tradicijske matrice i pojavnosti.

3.

Na navedeno nematerijalno kulturno dobro iz točke 1. izreke ovog Rješenja primjenjuje se Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svi propisi koji se odnose na kulturna dobra.

4.

Predmetno kulturno dobro upisat će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu zaštićenih kulturnih dobara, a upis će se objaviti u „Narodnim novinama“.

5.

Žalba ne odgađa izvršenje ovog rješenja.

O b r a z l o ž e n j e

Govor i toponimija sela Vidonje svjedoče o rijetkom govoru važnim za razumijevanje suvremenog hrvatskog jezika, dok toponimija dodatno svjedoči o migracijama na tom prostoru važnim za razumijevanje hrvatske povijesti. Vidonjski govor pripada novoštokavskim i jekavskim govorima.

Iako se selo Vidonje pod tim imenom (*Vidogne*) spominje razmjerno kasno (1589.), na području sela postoji kontinuitet naseljenosti još od vremena Ilira, o čemu svjedoče brojne ilirske gradine i tumuli. Na trasi rimske ceste Narona – Epidaur arheolozi su nalazili brojne ostatke iz razdoblja rimske prevlasti na našim prostorima. Na području sela postojala su tri srednjovjekovna naselja: u zaseoku Vidonje, u zaseoku Goračići te u zaseoku Brestica, a nedaleko od tih zaseoka nalaze se velike nekropole stećaka. Iz toga razdoblja potječu i pastirska naselja koja se mogu nazvati *katuništima* kao odraz specifičnoga stočarskog načina života koji je nekoć bio dominantan. Sve do nakon Drugoga svjetskog rata na tom području je opstalo tzv. transhumantno stočarstvo koje je razvilo

bisesilan način stanovanja (mala udaljenost između matičnoga naselja i pastirskih stanova). Planištari su na prostorima od mora prema unutrašnjosti uvijek odlazili na pasišta udaljena nekoliko dana hoda. Takav je način življenja u spomenutim krajevima prisutan od Ilira, a opstao je i nakon vladavine Turaka. Početkom 17. stoljeća podiže se župna crkva sv. Ivana, a početkom 18. stoljeća Vidonje, Dobranje, Slivno i Metković izdvajaju se iz Trebinjske biskupije i pripajaju Makarskoj. To je ujedno i razdoblje migracija Hrvata iz istočne Hercegovine u Neretvu. Samostalna župa Vidonje postoji od 1720. godine. Početkom 19. stoljeća stanovništvo se iz brdsko-planinskoga područja počelo spuštati u Neretvansku dolinu. Taj je proces ubrzan, i gotovo dovršen, iza Drugoga svjetskog rata.

S. Halilović izdvaja u međurječju Neretve i Rijeke dubrovačke četiri govorna tipa među kojima je i slivanjsko-zažapski govorni tip koji obuhvaća današnje općine Slivno, općine Zažablje te dio Metkovića na lijevoj obali rijeke Neretve kao i sela Dubravicu i Glušce koji pripadaju gradu Metkoviću. Po Haliloviću su osobitosti slivanjsko-zažapskoga tipa u odnosu na druge govorne tipove na spomenutom terenu: veća koncentracija ikavskih formi, mnoštvo primjera s neizvršenom trećom jotacijom, adrijatizam, palatalizirani sonant *l*, oblici *mojom/mojon sestri* te čest infinitiva bez završnoga *-ti* (misli, vidi < misliti, vidjeti). Fonemski sustav vidonjskoga govora bogatiji je od fonemskoga sustava hrvatskoga standardnog jezika za foneme *š* i *ž* koji su rezultat treće jotacije. Nešto je više ikavskih odraza jata nego u susjednim hercegovačkim govorima, a, u odnosu na te iste, manje je hiperijekavizama, ali ih ipak ima: *kumpijer*, *kriješva*, *sjekavica* (i *šekavica*), *sijerak*, *sjeromah* (i *šeromah*), čak *Spljet*... I kod konsonanata je situacija dosta slična onoj u standardnome hrvatskom jeziku, no tu su od sela do sela razlike poprilično primjetne. U Vidonjama se *h* dobro čuva na početku riječi (*hotio*, *Hrvat*, *Hum*), dok se u Dobranjama čuva slabo čak i u toponimiji (npr. *Adžibegov vrv*). Još slabije se čuva *h* u sredini riječi (*duvajnska stanica*; u antroponimiji je očuvano u alternaciji *Mijo/Miho*) i na kraju riječi (*orav*, *kruv*; zanimljivo je da kod zamjenica imamo dvojestvo *našijeh/našija*, *onijeh/onija*). Na mjestu *h* dolaze *v* i *j* (*propuv*, *snaja*). U Dobranjama glas *f* nalazimo samo u najnovijim posuđenicama (npr. *financ*) dok čak i u antroponimiji se mijenja u *p* (*Pilip*) i *v* (*Vranka*, *Vranuša*; *vala*, *važol*). U Vidonjama je pak *f* posve običan glas (*fažol*, *Franka*) koji je nastao i od skupine *hv (*fatat*, *fala*, *ufatit*). Nadalje, skupine *tē (*lečet*, *čerac*), *dē (*de*, *pranded*, *dever*), *sē (*šekira*, *šeme*), *zē (*izes*), *cē (*čedilo*, *čepanica*) se jotiraju iako 2. jotacija nije u potpunosti provedena (*zemja*, *snopje*), navlastito u glagolskoga pridjeva trpnog (*napravjen*, *stavjen*). Skupine *pē, *bē, *mē, *vē se, kao i u standardnome hrvatskom jeziku ne jotiraju u Vidonjama i Dobranjama, ali se zato jotiraju u Gabeli (*blječva*, *pljesma*). Konsonanti *š* i *ž* također mogu nastati i od skupina *s̥j (*paši*, *prošakinja*), *svj (*šetlo*, *šeto*) odnosno *z̥j (*koži*, *užait*), a *č* može nastati od *cvj (*Četo*, *četna nedelja*). U mjesnome govoru nailazi se na šćakavske ostatke (*zviždat*, *gožđen*, *ščap*), u suglasničkim skupovima *st, *št, *zd, *žd otpada završni suglasnik (*prs*, *guš*, *groz*, *daž*), a na kraju riječi dolazi do obezvučivanja završnoga konsonanta (*Dodik*, *Utrk*, *Zagrep*, *lut*). Vidonjski je govor posebno arhaičan u akcentu, ali to podliježe daljnjem proučavanju.

Govor i toponimija Vidonja važni su iz sljedećih razloga. To je ijekavski govor, a govornici ijekavskoga među Hrvatima vrlo su rijetki pa je proučavanje ovoga mjesnoga govora vrlo bitno za shvaćanje stanja u suvremenome standardnom hrvatskom jeziku, osobito naglasnoga sustava koji je vrlo zanimljiv slavistima. Proučavanjem vidonjske antroponimije toponimije posredno je moguće utvrditi smjerove migracija mjesnoga pučanstva iz Donje Hercegovine i Zažablja, mikroprostora koje se u jednome trenutku našlo podijeljeno između triju država: Mletačke Republike, Dubrovačke Republike i Turskog Carstva. S obzirom na malo informacija, potrebna su daljnja lingvistička, etnološka i povijesna istraživanja na tom prostoru. Za upotpunjavanje antroponimske slike Hrvatske posebno je zanimljiv proces poprezimenjavanja koji je u Vidonjama započet u 14. i 15. st. da bi se prekinuo s turskom najezdom. Toponimija još pokazuje i prožimanja različitih jezičnih sustava koji su bili posljedicom turbulentne povijesti spomenutoga područja uvjetovane položajem na razmeđu velikih sila i različitih religija. Zbog reljefne je raznolikosti zemljopisno nazivlje, poglavito hidronimijsko, vrlo bogato. Kako selo leži na granici s Bosnom i Hercegovinom, otvaraju se mogućnosti suradnje u istraživanjima.

S obzirom na uznapredovalu depopulaciju područja, bitno je očuvati govor i toponimiju Vidonja, još i više jer se u Vidonjama i Dobranjama događa zanimljivo sociolingvističko raslojavanje. Pod utjecajem susjednih novoštokavskih govora i prestižnijega, gradskog, metkovskog novoštokavskog ijekavskog govora prošaranog ikavizmima, neslužbena osobna imena kao što su *Đure*, *Šćepan* i *Nedeljko* žive u matičnim selima, ali se ne rabe izvan sela i po potrebi se prilagođuju (u *Jure*, *Stjepan* i *Nedeljko* ili se ikaviziraju), dok je toponimija brdsko-planinskoga područja sela gotovo pala u zaborav. Mjesni su govori jedina konkretna ostvarenja jezika, a zbog utjecaja medija i globalizacije postaju sve ugroženiji, dok se njihove bilježite značajke gube, pogotovo na rubnim prostorima.

Donošenjem ovog Rješenja, sukladno članku 12. stavku 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara na predmetno dobro primjenjuju se citirani Zakon, kao i svi drugi propisi koji se odnose na kulturna dobra.

Sukladno članku 12. stavku 4. istog Zakona, točkom 4. izreke ovog Rješenja, određena je obveza upisa predmetnog dobra u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara.

Sukladno članku 12. stavku 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, žalba protiv ovog Rješenja ne zadržava njegovo izvršenje.

Iz gore navedenih razloga trebalo je riješiti kao u izreci.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog Rješenja može se izjaviti žalba ministru kulture Republike Hrvatske u roku od 15 dana od dana primitka ovog Rješenja. Žalba se predaje neposredno ili šalje poštom preporučeno Ministarstvu kulture,

Runjaninova 2, 10000 Zagreb, a može se izjaviti i usmeno na zapisnik. Na žalbu se, sukladno članku 7. stavak 1. točka 19. Zakona o upravnim pristojbama („Narodne novine“ broj 8/96, 77/96, 131/97, 68/98) ne plaća upravna pristojba.

MINISTAR

mr. sc. Božo Biškupić

Dostaviti:

1. Grad Metković, Stjepana Radića 1, 20350 Metković (s povratnicom)
2. Dubrovačko-neretvanska županija, Pred dvorom 1, 20000 Dubrovnik (s povratnicom)
3. Institut za etnologiju i folkloristiku, Šubićeva 42, 10000 Zagreb
4. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Republike Austrije 16, 10000 Zagreb
5. Ministarstvo kulture
 - Konzervatorski odjel u Dubrovniku, C. Zuzorić 6, 20000 Dubrovnik
 - Uprava za zaštitu kulturne baštine, ovdje
 - Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, ovdje
 - Pismohrana, ovdje